

KOMPASS

Kompass Records -yhtiön perustivat vuonna 1976 Christian ”Chrisse” Schwindt ja Lasse Mårtenson. Schwindt oli arvostettu jazzrumpali, joka kuului 1966 perustetun Love Records -yhtiön perustajajäseniin. Hän oli juuri eronnut terveystyöstä yhtiön palveluksesta, mutta jäi kuitenkin sen osakkaaksi. Mårtenson oli tunnettu, menestynyt säveltäjä, sekä esiintyvä ja levyttävä artisti niin laulajana kuin pianistinakin.

Kompassin ensimmäinen äänitejulkaisu olikin Mårtensonin säveltämää musiikkia Åke Lindmanin tv-draamasarjaan Stormskärs Maja, joka sai ensi-iltansa keväällä 1975. Vuonna 1977 Skärgård - Saaristo -otsikolla (KOLP 1) julkaistun levytyksen kapellimestarina toimi Paul ”Nacke” Johansson. Erityisesti sarjan musiikin pääteema, mikä tunnetaan nimellä Myrskyluodon Maija, nousi suureksi - ja kestäväksi - suosikiksi, ja albumi saavutti kultalevyn myyntirajan (25 000) vuonna 1978.

Yhdeksi Kompassin leimalliseksi piirteeksi julkaisupolitiikassa tulikin ruotsinkielisen saaristo- ja rannikkoalueen musiikkimaailma. Katalogista löytyy laulelmia (visor), lastenlauluja, teatterilauluja, sekä saaristolaisvalsseja, levyttäjinä mm. Håkan Streng, Dick Granroth ja Johan Simelius. Tyyllisesti samankaltaista maailmaa julkaisuista löytyy myös suomenkielisten laulelmien ja lastenlaulujen myötä. Näiden levyttäjiä olivat mm. Pirjo Koskenperä, Meritähden Paatti ja Finntrio.

Yhtiön debyyttijulkaisun poikkeuksellisen mittavasta menestyksestä huolimatta Kompass pitäytyi toiminnassaan ns. matalaan profiiliin, ja julkaisi rauhalliseen tahtiin levyjä. Yhtiön julkaistu katalogi käsittää reilut 80 albumia, ja 35 singleä (singleistä oli kymmenkunta ei-albumiartisteilta). Albumit julkaistiin pääsääntöisesti myös kasettiformaatilla, ja levymerkkinä käytössä oli vain yhtiön nimi Kompass. Tietyllä tavalla Schwindt - joka käytännössä yhtiötä pyöritti - jatkoi Love-yhtiössä omaksuttua periaatetta, että ”julkaistaan sellaista, mitä muut eivät tee”. ”Muilla” viitattiin aikakauden ns. majoreiden, eli ”isojen” levy-yhtiöiden suuntaan.

Edellä mainittujen tyylien lisäksi Kompass julkaisi melko paljon myös jazzia, niin perinteisempää kuin modernimpaakin. Ensin mainitun suhteen luonteva yhteys löytyi siitä, että Chrisse Schwindt soitti vakituisesti vanhan jazzin kärkiyhtye DDT Jazzbandin rumpalina, ja yhtye oli jo aiemmin levyttänyt Lovellekin. DDT:n Kompass-debyytti (KOLP 23) tallennettiin helsinkiläi-

sessä jazzravintola Groovyssa, ja samoin toimittiin eräänlaisen ”uudelleenlöytymisen” 70-luvulla kokeneen saksofonisti Gustav ”Gusse” Rössin levytyksen (KOLP 43) suhteen. Modernimpaa jazzilmaisua edustivat esimerkiksi pianisti/säveltäjä Jarmo Savolaisen (KOLP 63, 87), saksofonisti/säveltäjä Jari Perkiömäen (KOLP 64) ja pasunisti/säveltäjä Mircea Stanin (KOLP 65, 79) levytykset.

Kaikki kolme debytoivat Kompass-levyillään yhtyejohtajina. Moderniin mainstreamiin lukeutuu myös trumpettisti/säveltäjä Markku Johanssonin albumi (KOLP 89). Hänen ensimmäiset omat levynsä julkaistiin Finnlevyn DigIt-merkillä.

Ajan saatossa jotakuinkin merkittävimpään asemaan on Kompassin jazzjulkaisuista nousut Jukka Linkola Octetin debyyttilevytys Protofunk (KOLP 15) vuoden 1979 syksyltä. Pianisti/säveltäjä Linkolan yhtye herätti alan piireissä paljon huomiota, ja esimerkiksi Timo Vähäsilta totesi arviossaan Soundi-lehdessä marraskuussa: ”Tätä levyä on odotettu kauan. [-] Levy käy mainiosta näytöstä suomalaisen jazzin nykyisestä tasosta”. Kompassin viimeisten julkaisujen joukkoon kuuluva, rumpali/säveltäjä Upi Sorvalin johtaman Big Bad Familyn nimikkoalbumi (KOLP 94) vuodelta 1988 on kasvattanut merkittävyyttään siksikin, että paljon luvannut yhtye-projekti jäi kesken Sorvalin ennenaikaisen kuoleman takia.

Rock on Kompassin katalogissa selkeästi vähemmistönä, se jätettiin tavallaan suosioilla muille. Ensimmäinen rockalbumi oli keväällä 1978 julkaistu Boxcar-yhtyeen Necktie Party (KOLP 6). Kunnianhimoinen, teksteiltään teema-albumi, huomioitiin kyllä kunnioituksella kritiikeissä, mutta myynti jäi vaisuksi. Yhtyeen kantavat voimat, laulaja Eero Raittinen ja pianisti/säveltäjä Hillel Tokazier, olivat jo tehneet vankkaa yhteistyötä Finndisc-yhtiön HiHat-levymerkin suojissa, niin Rotox-yhtyeen kuin duetto-albuminkin muodossa.

Rockin laulaja/lauluntekijä -genren edustajaksi voidaan lukea kaiken kaikkiaan kolme albumia Kompassille tehnyt Tomas Ek - kuitenkin sillä huomiolla, että tekstit Ekin lauluihin teki Pasi Hiihtola - ja hänen ensimmäisensä, vuoden 1979 alkukesällä julkaistu Elämänmyönteinen hyönteinen (KOLP 14) sai erinomaisen kiitettäviä arvioita. Albumin tuottajana ja sovittajana toimi Pave Maijanen, säestävän yhtyeen koostuessa alan freelance-muusikoista (mm. Upi Sorvali, Olli Ahvenlahti ja Antero Jakoila).

Selkeästi enemmän huomiota ja suosiotakin sai osakseen toinen Kompassille kiinnitetty rockin laulaja/lauluntekijä, eli Jukka ”J.” Karjalainen, joka oli leimallisesti liikkeellä oman bändinsä Mustat Lasit kera. Debyytti J. Karjalainen ja Mustat Lasit (KOLP 31) julkaistiin syksyllä 1981. Varsinaisesti ura sai vauhtia vuoden kuluttua julkaistun toisen albumin Kun yö saapuu Helsinkiin (KOLP 44) myötä, jolla oli mm. laulu ”Ankkurinappi” (KOS 1089). Albumi on ylittänyt kultalevyrajan, mutta vasta Karjalaisen myöhemmän, hyvin mittavan suosion myötä vuonna 1990. Tuolloin hän oli jo vuosia levyttänyt tamperelaiselle Poko Rekords -yhtiölle.

Rockmuusikot ry:n järjestämä rockyhtyeiden SM-kisa oli 1970- ja 80-luvuilla merkittävä väylä päästä esiin, ja useimmat kisassa kärkisijoille asti pärjänneet kiinnitettiin levyttämään ajankohdan eri yhtiöille. Vuoden 1978 proge-sarjan voittaja, lappeenrantalainen Farout (KOLP 16), ja seuraavan vuoden ns. keskityylin sarjan kakkonen, pietarsaarelainen St. Petersaari (KOLP 17) olivat Kompassille levyttäneitä yhtyeitä.

Countryrockia Kompassin sortimentissa edusti kolme albumia julkaissut tamperelainen Nääsvillen Veljekset (KOLP 50, 62, 70). Sen johtohahmoin kuulunut solisti/lauluntekijä Kapa Ahonen oli aloittanut omalla nimellä levyttämisen Love-yhtiöllä. Mainittakoon, että Chrisse Schwindtin jatkettua äänilevytuotantoa Kompassin myymisen jälkeen Andania-yhtiönsä kautta, oli Nääsvillen Veljekset uuden yhtiön harvoja ei-jazz-artisteja. Bluesia Kompassille levytti mm. Hullujussi- ja Bluesounds-yhtyeissä aiemmin soittanut pianisti/laulaja Tapio Niemelä (KOLP 36, 54). On syytä vielä noukkia esiin Kompassin katalogista kitaristi Hasse Wallin - yhden varsinaisen suomirock-veteraanin - soolodebyytti (KOLP 32), mikä julkaistiin vuonna 1984, Wallin ollessa 34-vuotias.

Yhtiön taiteellisimpiin julkaisuihin kuuluu Matti & Pirjo Bergströmin Forgotten Horizon (KOLP 29) vuodelta 1981. Se on Matti Bergströmin tilaustyönä säveltämää ”elektronis-konkreettista” musiikkia Jorma Uotisen tanssiteokseen. Tämän kaltaisilla julkaisuilla yhtiö kuin yhtiö sai kiittäviä kommentteja taidepiireiltäkin, jotka toivoivat ja vaativatkin äänitteiden julkaisupolitiikkaan monipuolisuutta ja vähemmin kaupallisiin näkökohdin toteutettuja projekteja. Totuuden nimissä on todettava, että liiketoimintana toimivalla yhtiöllä tulee tällaisissa tapauksissa raja vastaan varsin nopeasti. Bergströmien tapauksessa lienee niin, että Kompassille levyn

julkaisukustannukset jäivät varsin pieniksi, sillä se on varmasti saanut käyttöönsä Bergströmien kotistudiossaan julkaisuvalmiiksi asti tuottaman masternauhan.

Äänitetuotannossaan Kompass suosi pääkaupunkiseudun pienempiä studioita, mutta lyhyemmillä äänitysjaksoilla toimineita sessioita tehtiin myös aivan kärkistudioissa, mm. Pitäjänmäellä sijainnutta Fazerin Takomoa myöten. Levykansien suunnittelusta vastasi usein graafikko Seppo Polameri.

Kotimaisen musiikkialan omien tukitoimintojen vaikutus alkoi yhä vahvemmin näkyä äänitetuotannossamme 1980-luvun puolivälin aikoihin, kun tekijänoikeudellinen, ns. Rooman sopimus Suomenkin toimesta ratifioitiin. Jo vuonna 1970 Teoston yhteyteen perustetun Luovan säveltaiteen edistämisseuran (LUSES) tuki näkyy nimenomaan marginaalimman tuotannon yhteydessä, kun säveltäjä(t) on voinut saada tukea tietyn levytyskokonaisuuden säveltämiseen. Gramexin yhteyteen vuonna 1982 perustettu Esittävän säveltaiteen edistämiskeskuksen (ESEK) myöntämän äänitetuen jako alkoi vuonna 1984, ja Kompassin tuotannosta ensimmäisten tämän tuen saajien joukossa olivat Hasse Wallin ja Pirjo Koskenperän (KOLP 66) albumit.

Formaattien suhteen Kompass luotti eniten vinyyliin, se ei kasetteinakaan julkaissut kaikkia tuotantojaan. Suomalaisen musiikin julkaisu cd-formaatissa alkoi laajemmin vasta 80-luvun lopulla, eikä Kompassin toiminta varsinaisesti ulottunut siihen asti. Aivan Kompassin loppuvaiheessa yhtiö tosin julkaisi vuonna 1988 J. Karjalainen ja Mustat Lasit -yhtyeen molemmat albumit kokoelma-cd:nä, yhtyeen nimi otsikkona. Samana vuonna Lasse Mårtensonin musiikkia sisältänyt Skärgård - Saaristo julkaistiin ”sellaisenaan” cd:nä, mutta Discophon-yhtiön toimesta, Kerberos-merkillä. Vuonna 2002 julkaistiin Lasse Mårtensonin ja Sauvo Puhtilan messu Voiko sen sanoa toisinkin (KOLP 4) cd-muodossa - kyseessä on teoksen hieman päivitetty versio vuonna 1967 Scandia-yhtiölle levytetystä alkuperäisestä. Julkaisijana oli Mårtensonin oma yhtiö. Jukka Linkolan Prototfunk-albumin sisällöstä julkaistiin suurin osa kokoelma-cd:llä Collection vuonna 1990, Fazer Finnlevyn toimesta. Warnerilla julkaistiin myös kooste Johan Simeliuksen Saaristovalsseja-albumeista (KOLP 28, 88) vuonna 1997. Lisäksi Rocket Records julkaisi lisensioituna St. Petersaari -yhtyeen kaikki tallenteet sisältäneen koosteen Miehen tie vuonna 2010.

Kirjoittaja: Pekka Nissilä